

Daiga Jamonte, Bc.hist. Latvijas Universitātes Muzeja krājuma glabātāja;

Māris Rudzītis, Mg. geol. Latvijas Universitātes Muzeja krājuma glabātājs.

Rīgas Dabaspētnieku biedrības 50 gadu jubilejas piemiņas ēdienkarte

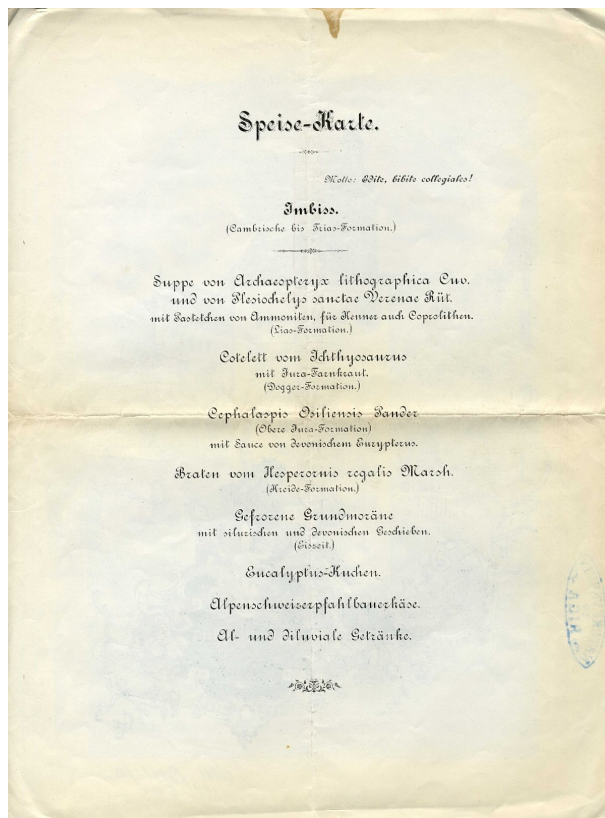
1895. gada 27. martā **Rīgas Dabaspētnieku biedrība** (*Naturforscher-Verein zu Riga*), kas ir vecākā dabaszinību izpētei un popularizēšanai dibinātā organizācija Latvijas teritorijā, bet trešā – Krievijas impērijā, svinēja savu 50 pastāvēšanas gadu jubileju. Neskatoties uz to, ka diena bija mākoņaina, piesātinātā programma noteikti ilgi palika svētku dalībnieku atmiņā, bet mums par šīm svinībām ir atstātas liecības: piemiņas ēdienkarte, kā arī galda dziesmas teksts, biedrības sekretāra **Hermana Pflauma** (1862 – 1912) sagatavots detalizēts ziņojums par svinību norisi un apsveikumiem, jubilejas ziņojumu krājums [\[1\]](#) (*Festschrift des Naturforscher-Vereins zu Riga in Anlass seines 50 jährigen Bestehens am 27. März (8. April) 1895. - Riga: Druck von W.F. Häcker, 1895.*), kas glabājas **LU Muzeja Botānikas un mikoloģijas kolekcijās**. “Zem lupas” esam nolikuši Rīgas Dabaspētnieku biedrības 50 gadu jubilejas piemiņas ēdienkarti.

Jubilejas dienā pulkstens vienos Melngalvju nama galvenajā zālē pulcējās 250 svētku sēdes dalībnieki. Šajā sēdē varēja piedalīties arī tie, kas nebija biedri, kā arī sievietes. Pēc biedrības prezidenta **Gotharda Švēdera** (1831 – 1915) uzrunas un biedrības vēstures pārskata, kas publicēts iepriekšminētajā rakstu krājumā, ar lekciju par novitātēm ķīmijā uzstājās Dr. **Pauls Valdens**, tās teksts publicēts svētku izdevumā. Sēdes turpinājumā sekoja apsveikumi. Pēc svētku sēdes daļa viesu atpūtās, bet daļa - apmeklēja biedrības muzeju, kas atradās Rīgas Doma ansablī un tika arī saukts par Doma muzeju.

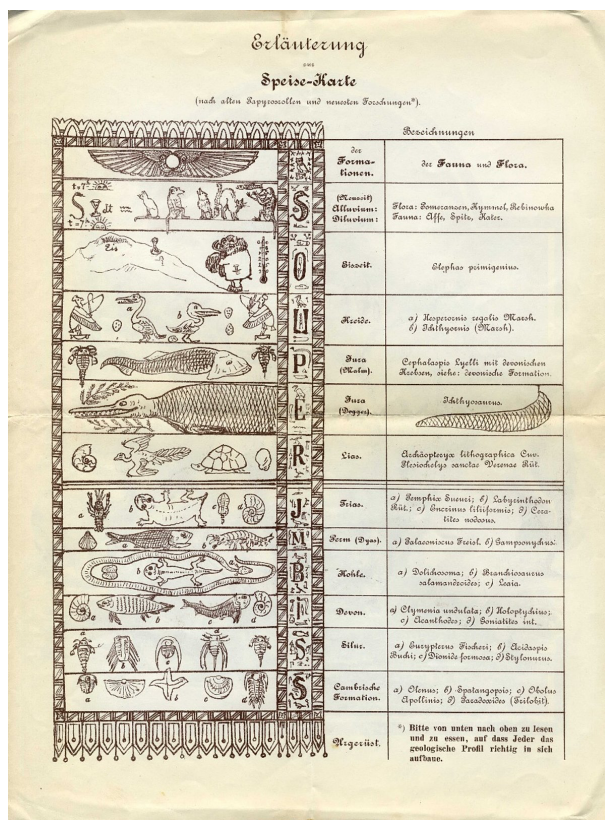
Rīgas Dabaspētnieku biedrības 50 gadu jubilejas piemiņas ēdienkartes vāks 1895. gads. LU Muzeja krājums

Septiņos vakarā svētku viesi pulcējās Vērmanes dārza telpās, kur norisa **svētku saviesīgā daļa**. Restorāna telpās bija atvērta bufete, kuras noformējumā bija izmatoti ģeoloģiskā laika motīvi. Šeit viesiem arī bija pieejama **jūgendstila manierē noformēta ēdienkarte, to atverot var iepazīties ar piedāvājumu un tā skaidrojumu, kā turpat atzīmēts, “vadoties pēc seniem papirusiem un jaunākajiem pētījumiem”**.

Rīgas Dabaspētnieku biedrības 50 gadu jubilejas piemiņas ēdienkarte, 1. lpp. 1895. gads. LU Muzeja krājums

Ēdienkarte ir veidota kā ģeoloģiskais griezum, un tajā arī ir ieteikums ēdienus lietot norādītajā secībā, no lejas uz augšu, lai svinību dalībniekam izveidotos ģeoloģiski pareizs to sakārtojums. Tika piedāvātas uzkodas, kas attēlā norādītas no kembrija līdz triasa formācijai, un vakariņas - no liasa līdz jaunlaiku alūvijam un dilūvijam. Piedāvājumā, piemēram, ir “zupa no pirmputna *Archeopteryx lithographica* Cuv. un no senā bruņrupuča *Plesiochelys sanctae Verena* Rüt. ar amonītu pastēti, pazinējiem arī koprolīti” (fosilizējušās fekālijas) [2] no liasa formācijas (pēc mūsdienu stratigrāfijas - juras sistēmas apakšējā daļa), tad “kotletes no ihtiozaura ar juras papardēm, dogera formācija” (tagad - juras sistēmas vidējā daļa), kā arī “*Cephalaspis Lyelli* no malma formācijas”, (kas tagad atbilst juras sistēmas augšējai daļai, kurā gan galvvairodži *Cephalaspis* nav dzīvojuši); mērci no devona *Eurypterus* (vēžskorpiona), “cepetis no (zobputna) *Hesperonid regalis* Marsch., krīta formācija un saldēta leduslaikmeta pamatmorēna ar silūra un devona piedevām”. Pašam pēdējam, t.i. kolonas augšai - alūvijam (straumju nogulumu) un dilūvijam jeb plūdu laikposmam (tagad tāds oficiāli netiek atzīts) atbilstošie faunas pārstāvji ir pērtiķis, špics (suņu suga) un runcis, kas vācu valodas lietotājiem varētu asociēties ar mērkaķošanas, palaidņošanas un paģirām. Šī laikmeta floru pārstāv “pomerancis, ķimelis un rjabinovka”, ko var pieņemt gan par augiem (rūgtais apelsīns, ķimenes, pīlādži) gan arī šiem augiem aromatizētiem tolaik populāriem stiprajiem alkoholiskiem dzērieniem.

Rīgas Dabaspētnieku biedrības 50 gadu jubilejas piemiņas ēdienkarte, 2. lpp. 1895. gads. LU Muzeja krājums

Jāpiebilst, ka ēdienkartei nemaz tik droši nevar uzticēties. **Mūsdienu stratigrāfiskajās shēmās** daudzi no lietotajiem terminiem vairs nav sastopami. Arī zinātnisko nosaukumu rakstība un nomenklatūra mūsdienās atšķiras. Taču vairākās vietās, šķiet, ir ierakstītas arī tīšas aplamības, piemēram, tāds, ir “*Cephalaspis Osilensis* Pander no augšējās juras formācijas”. 1856. gadā Rīgā dzimušais Kristians Heinrihs Panders (1794 – 1865) gan publicēja Baltijas guberņu (jo īpaši, Sāmsalas) silūra fosilo zivju sarakstu, kurā bija *C. schrenkii*, un ko Fridrihs Šmits (1832 – 1908) pēc 10 gadiem pārdēvēja par *Tremataspis*, un J.V. Rohons 1892. g. to sadalīja, pievienojot vēl 3 sugas, *T. schmidtii*, *T. mickwitzii* un *T. simonsoni*, bet 20. gs. tas ieguvis nosaukumu *Witaaspis schrenkii*. Tomēr Šrenka vārds ēdienu kartē nomainīts ar neitrālāko *Cephalaspis Osiliensis*, kāda tolaik nebija. Turklāt, *Osiliensis* nozīmē Sāmsalu, kurā nav juras sistēmas). Sugu ar šādu nosaukumu (tagad - *Procephalaspis oeselensis* (Robertson)) aprakstīja G.M. Robertsons vēlāk, 1939. gadā.

Arī devona vēžskorpions *Eurypterus* mielasta laikā bija vismaz dīvains, jo tolaik Baltijā bija zināms tikai silūra *Eurypterus*. Eiripterīdu Latvijas devonā aprakstīja **ģeologs Nikolajs Delle** tikai 1937. gadā, nosaucot to par *Eurypterus lancmani* - tagad *Moselopterus lancmani* (Delle), vēlāk, 20. gs. astoņdesmitajos gados, līdzīgs tika atrasts arī Vācijā.

Realitātē gan bija pieejami **modernāki ēdieni** – siļķes pudiņš, kas, laikam, atbilst ēdienkartē minētajiem zivju priekštečiem galvvaivodžiem, bet omārs, kas pasniegts ar majonēzi, radniecīgs vēžskorpionam; amonīta pastētes vietā varētu līdzīgs izstrādājums no kalmāra. Varam tikai minēt, kam atbilstošs bija kaviārs un citas mielasta delikateses.

Aizmugures vāka karikatūrā redzami apsveicēji no ēdienkartē minētajiem periodiem, pret kuriem piesardzību jūt divi vīri, kuros var atpazīt toreizējo biedrības prezidentu G. Švēderu un, ar protokola grāmatu – sekretāru H. Pflaumu.

Rīgas Dabaspētnieku biedrības 50 gadu jubilejas piemiņas ēdienkarte, aizmugures vāks. 1895. gads. LU Muzeja krājums

Svinību zālē bija arī uzbūvēta skatuve un spēlēja mūzikas kapela, telpa bija rotāta ar meijām un puķēm. Vakara gaitā publikai tika piedāvātas atrakcijas, starp tām arī “Fausta” parodijas izrāde “Vecie un jaunie”, kurā pretstāfītas vecās un modernās ķīmijas teorijas.

Ap pulkstens desmitiem viesi sēdās **pie galda**, biedrības prezidents uzsauca pirmo tostu, kas veltīts Krievijas Impērijas caram Nikolajam II un viņa namam, pēc kā klātesošie izpildīja valsts himnu. Saviesīgajā daļā tosti, apsveikumi un dziesmas, ieskaitot Galda dziesmu (*Tafellied*), kas tika sacerēta svētkiem un vēstīja par dabaspētnieka garu un par to, kā dažādos dabas novērojumos lietderīgi izmantojamas arī paģiras, turpinājās līdz rītausmai. **Ar pilnu dziesmas tekstu iespējams iepazīties** LU Muzeja Botānikas un mikoloģijas kolekciju Rīgas Dabaspētnieku biedrības mantojuma apakškolekcijā.

Rīgas Dabaspētnieku biedrība beidza pastāvēt 1939. gadā. Biedrības muzejs, kolekcijas, zinātniskais materiāls kļuva par pamatu Latvijas Dabas muzejam. Latvijas Universitātes bibliotēkā atrodas gandrīz 300 vienību liela [bibliotēka](#). Daļa materiālu, piemēram Rīgas Dabaspētnieku biedrības herbāriji nonāca Latvijas Universitātē un šobrīd glabājas LU Muzeja Botānikas un mikoloģijas kolekcijās, kas atrodas Rīgā, Kronvalda bulvārī 4 (kontakti: daiga.jamonte@lu.lv).

Pflaum, H. Die Jubiläumsfeier des Naturforscher-Vereins zu Riga: am 27. März (8. April) 1895/ Bericht des dz. Sekretärs H. Pflaum. - Riga: Druck von W.F. Häcker, 1895.;

Festschrift des Naturforscher-Vereins zu Riga in Anlass seines 50jährigen Besteh, ens am 27. März (8. April) 1895. - Riga: Druck von W.F. Häcker, 1895.)